

Likvärdighets- agendan

Ge alla elever
samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

Lärarförbundet

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Agenda för en likvärdig skola

Svensk skola ska ge alla elever samma chans att lyckas – oavsett bakgrund, förutsättningar, bostadsort eller skolform. Det står i skollagen, och om detta råder det bred politisk enighet. Det är viktigt eftersom det påverkar unga människors möjligheter senare i livet. Skillnader i tillgång till bra utbildning i skolan leder till skillnader i livsvillkor och möjligheter senare i livet.

En skola som inte ger alla elever samma chans drabbar inte minst elever till föräldrar med kortare utbildning. Timss- och Pisaundersökningarna som presenterades hösten 2016 visade tydligt att likvärdigheten i svensk skola fortsätter att minska. En ojämlik skola bidrar till utanförskap, sämre tillväxt och att varje människas inneboende kapacitet inte tas till vara. Det skapar stora klyftor, som påverkar demokratin och hela samhället negativt.

För att komma till rätta med de brister i likvärdighet som präglar dagens svenska skola har LO, Lärarnas Riksförbund och Lärarförbundet sedan 2014 drivit det gemensamma samarbetsprojektet *Ge alla elever samma chans!*. De insatser som kan ha störst påverkan på likvärdigheten i skolan är att komma till rätta med de negativa effekterna av skolvalsystemet, att få en finansiering och resursfördelning av skolan som ger alla elever samma möjligheter att nå kunskapsmålen, och att skapa bättre förutsättningar för skolor med särskilda utmaningar.

Vi ser ett antal utmaningar för likvärdigheten i skolan:

- a) Vi har fått en allt mer uppdelad skola. Den växande boendesegregationen, både mellan och inom kommuner, i kombination med möjligheten att välja skola gör att elever i allt högre grad sorteras på ett sätt som gör att de inte möter elever med annan bakgrund och andra erfarenheter. Jämfört med tidigare går elever med liknande bakgrund, kön, intresse och prestationsnivå i högre grad tillsammans.
- b) Skillnaderna mellan skolor med många högpresterande elever och skolor med många elever som inte fullt ut når kunskapsmålen har ökat. Detta leder till stora skillnader i undervisning och riskerar att leda till kvalitetsskillnader mellan skolor. Dessutom gör det att olika lärare får vitt skilda förutsättningar att göra sitt arbete.
- c) Ökad ryckighet för skolor, lärare och rektorer. Osäkerheten om och hur många elever en skola kommer att ha under ett läsår skapar osäkra och ryckiga förutsättningar för skolornas huvudmän och för lärare och skolledare. Här spelar inte minst finansieringssystemets uppbyggnad en stor roll.

Ge alla elever samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

Ett justerat skolval

Dagens skolvalssystem sjuösattes – tillsammans med friskolereformen – 1992. Ambitionen var framför allt att öka den pedagogiska mångfalden och öka föräldrarnas och elevernas möjlighet att påverka sina barns utbildning, samt att reformen skulle leda till generella kvalitetshöjningar. Många fristående skolor har engagerade lärare och elever som presterar väl. Och många föräldrar och elever uppskattar möjligheten att välja vilken skola de ska gå i.

Förutom att vara del i de två övergripande utmaningarna finns det ett ytterligare problem som skolvalssystemet har lett till: Ett marknadsifierat skolsystem. Ett system som bygger på att elever och föräldrar kan välja – och välja bort – skolor har framför allt i storstadsområdena skapat drivkrafter för skolorna att betrakta eleverna som ”kunder” som ska lockas med olika profileringar. Det svenska skolsystemet hör idag till de mest marknadsinriktade i världen. Omfattande resurser läggs på marknadsföring, och skolornas konkurrensmedel är höga betyg. Det har bidragit till betygsinflationen, men långt ifrån alltid till en ökad kvalitet i själva undervisningen.

Sammantaget har dagens skolvalssystem bidragit till att minska likvärdigheten i den svenska skolan utan att kunskapsresultaten har ökat.

För att komma till rätta med dessa problem föreslår vi ett antal åtgärder för att förbättra dagens skolvalssystem:

- **En ny portalparagraf om blandade elevgrupper.** En skrivning om att skolhuvudmännen ska tillse att klasserna har blandade elevgrupper bör införas i Skollagen. Skolinspektionen får i uppdrag att följa upp hur detta efterlevs, och tillsammans med Skolverket komma med förslag på hur målet kan uppnås. Ett sätt att definiera blandade elevgrupper kan vara att elevsammansättningen i en klass i möjligaste mån ska spegla den socioekonomiska sammansättningen i kommunen.
- **Valmöjligheter för elever – inte för skolor.** Grundprincipen för skolvalssystemet bör tydliggöras: elever och föräldrar ska ha möjlighet att önska skola, men skolor ska inte ha antagnings- och urvalsregler som riskerar att diskriminera elever utifrån socioekonomisk eller annan bakgrund.
- **Slopa köerna inom skolsystemet – inför gemensam antagningsadministration.** Kötid som urvalskriterium är problematiskt eftersom det har en segregande effekt. Däremot kan det finnas en poäng med att ha en gemensam köadministration – för att säkerställa att antagningen sker på ett så likvärdigt sätt som möjligt.

Ge alla elever samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

- **Nya och mer tydliga urvalsprinciper.** Skolplacering bör ske utifrån både elevens och samhällets intressen. Ett nytt skolsystem behöver bygga på en ökad styrning av skolvalet så att det präglas mer av en sammanvägning av elevens/hemmets intresse/önskemål och samhällets behov av en sammanhållen skola med blandade elevgrupper.
 - o **Område upptagningsområden för skolor** som ökar möjligheten till blandade elevsammansättningar från områden med en stor andel elever från studieovana hem och områden med en stor andel elever med föräldrar som har längre utbildning. Om en skola har platser kvar efter att eleverna i upptagningsområdet fått plats bör de fördelas så att den sociala blandningen ökar i skolan.
 - **I de tidigare årskurserna** kommer närhet fortsatt vara en viktig parameter. Därför kommer upptagningsområdena med nödvändighet att vara mindre och knutna till en kommunal skola i närområdet, men under beaktande av att så långt det är möjligt skapa blandade upptagningsområden.
 - **I senare årskurser** bör upptagningsområdena för kommunala skolor bli större och innefatta både flera skolor och fler boendehöjder med olika socioekonomi. Som elev är man då tillförsäkrad plats på någon av skolorna i området, men en ambition vid skolplacering är att eleverna ska blandas så långt det är möjligt med avseende på socioekonomi mellan skolorna i upptagningsområdet.
 - o **Särskilda beräkningsgrunder för urval till friskolor.** När det gäller friskolor så bör segregations-effekter minimeras genom att mer neutrala urvalsprinciper än dagens införs om skolan är översökt. Ett exempel är lottning eller särskilda beräkningsgrunder. De sistnämnda kan ta sådant som närhet, socioekonomisk bakgrund och syskon i beaktande.
- **Ökad kontroll över etablering av nya fristående skolor,** för att styra etableringen till områden som skapar förutsättningar för blandade elevgrupper även hos dessa. En skärpt etableringskontroll skapar även bättre förutsättningar att ta ett samlat grepp över dimensioneringen. En sådan utökad kontroll ska ligga på statlig nivå, men hänsyn måste tas till den kommunala situationen.
 - o **Matchning.** Det skulle skapa bättre förutsättningar för gymnasieskolan att matcha den regionala arbetsmarknadens långsiktiga behov.

Ge alla elever samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

- **Huvudregeln bör vara att möjlighet att önska skola görs mer sällan än varje år.** Detta kan behöva se olika ut för olika skolor och kommuner, som kan ha olika stadiindelning o dyl. Men normen blir ändå att föräldrar/elever inte väljer och byter skola allt för ofta. Ett viktigt skäl är att skolbyten generellt sett inte gynnar elevens inläring och trygghet. Ett system som möjliggör val mer sällan är också bra för att skapa bättre långsiktighet, stabilitet och lugn och ro i verksamheten för både elever, lärare, skolledare och huvudmän.
 - o **Ventil.** Det kommer även framöver att finnas möjlighet att välja om, vid särskilda skäl eller då ett gjort val inte passar eleven. Detta skall dock utgöra undantag från grundregeln om att val ska ske mer sällan än varje år.

- **Ökade satsningar på studie- och yrkesvägledning.** Det finns idag stora skillnader i valmönster mellan elever med olika bakgrund och kön. Studie- och yrkesvägledarna kan här fylla en viktig kompensatorisk funktion, som ökar alla elevers möjligheter att studera vidare eller finna en yrkesbana som passar dem. Men då behövs det färre elever per vägledare och att vägledningen startar tidigt, så att fler elever kan göra informerade val/önskemål.

Ge alla elever
samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

Finansiering och styrning av skolan

Likvärdigheten i skolan påverkas av många olika faktorer. Finansieringsmodellen är en av dem. En väl utformad finansieringsmodell för skolan stärker likvärdigheten, en sämre utformad försvagar den.

Dagens finansiering har för stora brister ifrån ett likvärdighetsperspektiv och behöver därför reformeras på flera sätt. Utgångspunkten för en sådan reform måste vara den enskilde elevens behov i den miljö som hen befinner sig.

- **Ökat statligt ansvar för finansieringen.** Vi vill se ett ökat statligt ansvar för att garantera alla kommuner och skolor tillräckliga resurser för att kunna erbjuda elever med olika bakgrunder och förutsättningar en likvärdig utbildning.
- **Elevernas socioekonomiska bakgrund och skolans socioekonomiska förutsättningar** ska alltid vägas in vid resursfördelning till grund- och gymnasieskolor.
- **Tydliga kvalitetskrav.** Drivkraften bakom fristående huvudmän som vill driva skola ska vara att erbjuda eleverna en utbildning av hög kvalitet. Ett sätt att säkerställa det är att ställa tydligare krav på exempelvis andel behöriga lärare, lärartäthet, stödfunktioner, med mera.
- **Resurser ska gå till undervisningen.** Huvudregeln är att eventuella överskott ska återinvesteras i den utbildning som är skolans huvuduppdrag.
- **Ett nytt resursfördelningssystem** som ersätter dagens skolpengssystem med ett system som dels fokuserar på de faktiska kostnader som en skola har, dels säkerställer att finansieringen inte läggs upp så att det bidrar till drivkrafter som motverkar likvärdigheten i skolan. Detta innebär en viktning av den ersättning som utgår, så att inte hela pengarna försvinner om/när en elev byter skola. Exempelvis en finansiering mer baserad på klass än på enskilda elever. Exakt hur finansieringssystemet och definitionen av kostnadsposter ska se ut behöver utredas. Men de principer som anges här bör vara styrande.
- **För gymnasieskolans del** bör finansieringssystemet ändras så att skolpengen viktas inte bara efter program utan även efter elevernas förkunskaper. Samma program på olika skolor ska kunna få olika mängd resurser beroende på elevernas förkunskaper.
 - o Särskilda insatser behövs för elever som saknar behörighet.

Ge alla elever
samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

- **En utvecklande inspektion**, som tar sikte på uthållig skolutveckling och en undervisning som ständigt förbättras. En nödvändig kvalitetsförbättring är att inspektörerna är pedagogiskt/didaktiskt utbildade samt har kunskap om hur skolans organisation kan utvecklas. På så sätt kan de ge förslag på hur utbildningen ska förbättras. Inspektionerna ska förändras från att huvudsakligen skriva rapporter om vilka juridiska fel skolorna gör, till att vara en kritisk vän med utvecklingsfokus till professionen.
- **Förutsättningar för utbildningen** ska fokuseras mer än idag. Granskningarna ska inriktas mer mot skolans behov av behöriga lärare och utbildade skolledare, tillgång till speciallärare/pedagog, tillgång till elevhälsa, studie- och yrkesvägledning, och liknande. Här behöver skolförfattningarna förtydligas så att inspektionen kan ställa dessa krav.
- **Samma materiella förutsättningar och kvalitetskrav.** För att ge elever i alla skolor – oavsett huvudman – likvärdiga förutsättningar, behöver samma kvalitetskrav ställas på tillgång till NO-salar, bibliotek, skolgård, idrottshall med mera. Även här behöver skolförfattningarna förtydligas så att inspektionen kan ställa dessa krav.
- **Regionaliserad gymnasieskola.** För att stärka såväl likvärdiga förutsättningar som dimensionering är en möjlighet att huvudansvaret för gymnasieskolan regionaliseras. Om detta sker behöver strukturen formaliseras på ett sådant sätt att man säkrar ett demokratiskt inflytande för invånarna samtidigt som inflytandet för de anställda och deras organisationer säkras. Om så sker ökar även förutsättningarna att möta den redan regionaliserade arbetsmarknadens behov.

Ge alla elever
samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

Insatser för skolor med särskilda utmaningar

Alla skolor – offentliga såväl som fristående – ska vara bra skolor. Det är stigmatiserande att benämna eller betrakta vissa skolor som ”dåliga skolor”. Det riskerar att bidra till eller befästa redan utmanande förutsättningar. Däremot har olika skolor olika förutsättningar, som i sin tur bidrar till deras möjligheter att se till att eleverna når kunskapsmålen. Att ge alla – inte bara några – skolor bra förutsättningar är den övergripande viktigaste målsättningen för att alla elever ska få samma chans. Ingen elev eller förälder ska känna ett behov av att byta skola för att undervisningen där håller för låg kvalitet.

Nu behövs ett tydligt fokus på att stärka förutsättningarna för lärare och skolledare på alla skolor att erbjuda eleverna en utbildning av hög kvalitet. För att det ska ske behövs såväl tillräckliga resurser som väl fungerande metoder samt en utvecklande och lärande organisation.

Vissa skolor har särskilda utmaningar, som påverkar deras elevers möjligheter att nå kunskapsmålen. Det handlar om skolor i områden med stora socioekonomiska utmaningar, ofta i de större städernas förorter. Men det handlar även om skolor i kommuner med stor andel invånare med kort utbildning och som inte sällan står inför utmaningar med utflyttning och nedläggningar. Det kan dessutom handla om skolor som tar emot många nyanlända elever oberoende av var de skolorna ligger.

- Övergripande insatser

- Statens och huvudmännens insatser behöver präglas mer av att stötta och skapa förutsättningar för skolor med särskilda utmaningar att förbättra resultaten.
- Skolverkets satsning *Samverkan för bästa skola* behöver utökas, bland annat för att sprida ”best practise” och stötta skolor med särskilda utmaningar.
- Det behövs utökad stöd till satsningar på att skapa fler vägar in i läraryrket (till exempel kompletterande pedagogisk utbildning, valideringssatsningar, snabbspår med mera).
- Det behövs utökade satsningar för att få fler behöriga lärare att söka sig till skolor med särskilda utmaningar. Detta kan till exempel vara förbättrade villkor och arbetsmiljö. Så kan alla lärare på skolan – befintliga och nya – få goda förutsättningar att bidra till en vändning.

- Skolor med stor andel nyanlända elever

- Krav på att skolor i alla kommuner ska dela så jämnt som möjligt på ansvaret för nyanlända elever.
- Alla fristående skolor ska vara med och ta ansvar för nyanlända elever. Utredningsförslaget om att fristående skolor ska reservera platser för nyanlända bör gälla alla friskolor, inte ske på frivillig basis. Vid ett förändrat urvalssystem, kan detta lösas redan i urvalsprinciperna.

Ge alla elever samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

- Ge Migrationsverket i uppdrag att ta hänsyn till potential att erbjuda en bra utbildning vid såväl placering av asylsökande som kommunplacering vid uppehållstillstånd.
- Stärk kompetensutvecklingsmöjligheterna och kunskapen hos alla lärare och annan skolpersonal om hur man bäst kan hjälpa nyanlända elever att klara skolan.
- Ökade satsningar på studiehandledare, modersmåls lärare och lärare i svenska som andra språk, som kan ge nyanlända elever särskilt stöd, delvis på deras eget språk.

Ge alla elever
samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

Ge alla elever samma chans

ETT INITIATIV FRÅN

